

8. Сухомлинський В.О. і сучасність: Наук. – метод. збір. – Вип. 2, част. 2 – К. – Чернігів: Меркурій, 1996. – 116 с.

Барбина Е.С.

УКРАИНСКОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ – ИСТОЧНИК ГУМАННОСТИ, ПРОФЕССИОНАЛИЗМА, МАСТЕРСТВА СОВРЕМЕННОГО СПЕЦИАЛИСТА

В статье анализируется творческое наследие наиболее ярких представителей украинской педагогической мысли как источник гуманности современного специалиста.

Ключевые слова: народная педагогика, педагогическая мысль; гуманность, мастерство учителя.

Barbina E.S.

UKRAINIAN EDUCATIONAL PEDAGOGICAL HERITAGE AS THE BASIS FOR DEVELOPING HUMANITY, PROFESSIONALISM AND PEDAGOGICAL SKILLS OF A MODERN SPECIALIST

The heritage of the most brilliant Ukrainian pedagogic scholars as a source of modern specialist's humanity is analyzed in this article.

Key words: folk pedagogy; pedagogic scholar; humanity; teacher's skill.

УДК 37.018.262

Гамоцька Ж.А.

ОСНОВНІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ ВИХОВАННЯ БАТЬКІВ

У статті розглянуто основні психолого-педагогічні концепції навчально-теоретичної моделі виховання батьків, визначено провідні положення (виховання необхідних для сімейного життя навичок взаємин між батьками і дітьми), що лежать в основі навчально-теоретичної моделі виховання батьків. Сформульовані основна мета та завдання батьківського виховання за навчально-теоретичною моделлю, пов'язані з поглибленням батьками своїх педагогічних знань.

Ключові слова: сім'я, виховання батьків, педагогічна освіта батьків.

Постановка проблеми. Педагогізація сім'ї сьогодні є одним із пріоритетів розвитку освіти в Україні. Саме тому однією з головних функцій сучасного суспільства повинно стати поширення знань і досвіду з батьківського виховання, теоретичної і практичної підготовки дорослих до виконання батьківських функцій. У пошуку оптимальних шляхів, методів та форм організації педагогічної освіти батьків значну роль відіграє вивчення та творче осмислення кращих ідей дослідників як зарубіжної, так і вітчизняної науки.

Аналіз досліджень з проблем сім'ї та сімейного виховання свідчить про те, що батьки все більше потребують допомоги спеціалістів. Консультації і рекомендації необхідні кожній родині, вважає Ю. Хямляйнен. Він підкреслює, що виховання батьків – це, насамперед, накопичення знань, умінь та навичок виконання батьківських функцій і виховання дітей, це “найбільшою мірою просвітницька робота, звернена до свідомості людини” [3].

Сьогодні в Україні проблема виховання батьків потребує обґрунтування теоретичних основ для її розв'язання у руслі завдань розвитку сучасної освіти. Розв'язання цього питання пов'язане, в першу чергу, із його поглибленим системним науковим вивченням, результати якого мають бути відображені в створенні державних програм педагогічної освіти батьків. Зарубіжний досвід, де вченими розроблено й апробовано декілька концепцій проблеми виховання батьків, свідчить про таку можливість.

Ступінь дослідження проблеми. Проблема педагогічної освіти батьків привертала увагу вчителів-практиків, науковців, державних і політичних діячів у різні історичні епохи.

У 50-70-х рр. XX ст. теоретичні засади вирішення окресленої проблеми представлено у працях Є. Аркіна, Н. Глазова, І. Гребенникова, А. Макаренка, К. Махової, О. Пінта, В. Сухомлинського та ін.; історико-педагогічний досвід у цій галузі розглянуто А. Відченко, Ю. Грицковою, А. Говорун, І. Дубінець, І. Єсьман, Т. Кравченко, В. Федяєвою, В. Шинкаренко та ін.

Сучасний стан проблеми педагогічної освіти батьків розкрито в дослідженнях таких українських і російських науковців, як Т. Алексєнко, В. Кравець, Ю. Левков, О. Хромова, С. Щербакова, П. Щербань та ін. Моделі виховання батьків у зарубіжній психолого-педагогічній науці досліджуваного періоду знайшли висвітлення у працях А. Адлера, Е. Берна, Т. Гордона, Х. Джіннота, Р. Дрейкурса, М. Монтесорі, Б. Скіннера, Ю. Хямяляйнена, Т. Харріса та ін.

Учені різних історичних епох єдині в тому, що основою сімейного виховання є робота з батьками, важливу основу якої складає психолого-педагогічна підготовка батьків до виховання дітей.

Проведений нами аналіз наукових джерел і праць зарубіжних та вітчизняних педагогів з окресленої проблематики дозволяє зробити висновок, що провідними концепціями виховання батьків є: адлерівська модель, модель чуттєвої комунікації, навчально-теоретична модель, модель групових консультацій, модель, заснована на трансакціональному аналізі, психоаналітична теорія, християнське виховання батьків.

Отже, аналіз наукової літератури показав, що в Україні постійно вивчається європейський досвід реалізації сімейного виховання і відповідно впроваджуються програми виховання батьків в європейських країнах. Але сучасні наукові дослідження засвідчують, що особливим моментом у вирішенні проблем реалізації педагогічної освіти батьків є питання розуміння, насамперед, педагогами важливості цього завдання. Саме тому слід величезну увагу приділити вивченню основних психолого-педагогічних концепцій провідних моделей виховання батьків.

Тому *метою* нашої статті є визначення основних положень, принципів та завдань навчально-теоретичної моделі виховання батьків.

Основні результати дослідження. Формування батьківства починається з батьківської сім'ї ще до появи своїх дітей. Прояви батьківства залежать від індивідуально-типологічних і особистісних якостей батьків, а також від соціально-психологічних характеристик батьківської і власної сім'ї.

Поняття “педагогічна освіта батьків” у міжнародній практиці не існує. Стосовно проблем сім'ї вживається частіше термін “виховання батьків”, який є значно ширшим за змістом. Виховання батьків – міжнародний термін, під яким розуміється допомога батькам, виконання ними функцій виховання власних дітей, батьківських функцій [2, с. 166].

Необхідність роботи по вихованню батьків ґрунтується, по-перше, на потребі батьків у підтримці, по-друге, на потребі самої дитини в освічених батьках, по-третє, на існуванні зв'язку між якістю родинного виховання та соціальними проблемами суспільства. Окремим напрямом у системі виховання батьків виступає навчально-теоретична модель (Б. Скіннер), побудована на основі програм виховання батьків методом емпіричного моделювання. В основі цієї теорії лежать результати експериментальних досліджень, головна мета яких – виявити, яким чином поведінка батьків впливає на дитину.

Перші такі дослідження були проведені ще в 30-х роках XX століття, але в окремий напрям у теорії виховання батьків сформувались тільки в 50-60-х рр. XX ст. Саме в цей час спостерігалось підвищення інтересу науковців до проблем впливу оточення на розвиток дитини.

Навчально-теоретична модель виховання батьків заснована на теорії біхевіоризму – напряму психологічної науки, який уважає предметом свого дослідження не свідомість, а поведінку людей, яку розглядає як механічні реакції у відповідь на зовнішні реакції [1, с. 42]. Незважаючи на те, що Б. Скіннер у своїх дослідженнях не вживає термін “виховання

батьків”, але саме він вважається засновником навчально-теоретичного напрямку виховання батьків.

У навчально-теоретичній моделі виховання батьків підкреслюється, що поведінка батьків і дітей автоматизована внаслідок частої повторюваності інколи неусвідомлених дій, саме тому змінити її можна методом механічного переучування або усвідомленого виправлення вчинків у конкретній ситуації. Ефективними формами зміни навколишнього середовища вважаються такі, які призводять до переучування дитини та набуття нею нового досвіду.

Головна ідея запропонованої моделі полягає в тому, що зміна поведінки батьків відбувається внаслідок переосмислення дорослими власних дій, що безпосередньо впливають на лінію поведінки дітей, оскільки батьки у виховному процесі навчаються оперувати чинниками регуляції стосунків у сім’ї.

У навчально-теоретичній моделі виховання батьків провідною є думка про те, що батьки можуть навчити дітей адекватній поведінці в суспільстві.

Б. Скіннер виділяє три способи формування поведінки дитини: позитивне підкріплення (заохочення); негативне підкріплення (покарання); відсутність підкріплення (нульова увага). При цьому позитивне підкріплення може бути конкретним (наприклад, цукерка) або символічним (висловлена подяка). У програмах цього напрямку батьків навчають застосовувати ці стратегії в різних ситуаціях, що виникають між батьками і дітьми.

Навчально-теоретична модель виховання виходить із того, що зміни в оточенні призводять до змін у поведінці. Тому батьки можуть зіграти роль “агентів”, що корегують поведінку своїх дітей за допомогою змін в їх оточенні. Батьків навчають розбиратися в реакціях дитини і формувати відповідні подразники, які дозволяють змінювати поведінку і характер дітей за допомогою техніки біхевіоризму.

Таким чином, з практичного погляду призначення навчально-теоретичної моделі виховання батьків – у допомозі батькам керувати власною поведінкою і поведінкою дітей, а в міру необхідності і змінювати її. Батьків знайомлять з науковими даними стосовно регуляції, моделювання поведінки, зі спеціальною термінологією, яка допомагає їм описувати ці процеси. В окремих програмах цієї моделі виховання батьків йдеться не стільки про загальні погляди Б. Скіннера, скільки про психологічну допомогу батькам у специфічних ситуаціях і при вирішенні конкретних проблем.

Основна ціль виховання за навчально-теоретичною моделлю – це підготовка батьків до діагностичного розрахунку. Батьки повинні навчитися оцінювати і розраховувати поведінку, у тому числі і власну, але особливо – поведінку дітей, у трьох напрямках:

- 1) чи робить людина щось зайве;
- 2) чи робить вона чогось занадто мало (недостатньо);
- 3) чи не важко людині постійно робити те, що загальноприйняте і вважається доцільним (підтримка стану) [4].

Слід відмітити, що в межах цієї моделі виховання батьків авторами розроблена велика кількість програм, розрахованих на різні специфічні групи, наприклад, на батьків дітей-інвалідів. Кожна з цих програм має свої специфічні завдання. Але навички діагностики входять в усі програми навчально-теоретичної моделі виховання батьків. Поряд із практичними навичками батьки отримують і теоретичні знання з формування поведінки дитини.

Основні завдання навчально-теоретичної моделі виховання батьків реалізуються в декількох напрямках:

- батькам прищеплюють навички соціального спостереження (навички діагностики);
- батьків навчають принципам застосування навчально-теоретичної моделі у вихованні дітей (засвоєння теорії і її практичне застосування);

- створення програми оцінювання правильності дій вихованця для більш ефективного формування або зміни поведінки дитини (втручання в поведінку дитини).

Автори навчально-теоретичної моделі зосереджуються на зміцненні впевненості батьків у власних силах, на вихованні самоконтролю, на особистих взаєминах батьківських пар тощо.

Таким чином, згідно навчально-теоретичної моделі виховання батьків, педагогічна компетенція дорослих членів родини має базуватися на основних положеннях біхевіористичної теорії розвитку особистості: на вихованні необхідних для сімейного життя навичок взаємин між батьками і дітьми. Під цим слід розуміти, насамперед, навички, які потрібні для оцінювання власної поведінки або поведінки інших членів сім'ї.

У подальших дослідженнях варто більш детально зупинитися на вивченні основних положень моделі групових консультацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства / Р.В. Овчарова. – М.: Изд-во института психотерапии, 2003. – 319 с.
3. Хямяляйнен Ю. Воспитание родителей: Концепции, направления и перспективы / Ю. Хямяляйнен; [пер. с фин]. – М.: Мир, 1993. – 128 с.
4. Хямяляйнен Ю. Воспитание родителей: Концепция, направления и перспективы: Книга для воспитателей детского сада и родителей / Ю. Хямяляйнен. – М., 1993. – 183 с.

Гамоцкая Ж.А.

ОСНОВНЫЕ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ КОНЦЕПЦИИ УЧЕБНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ВОСПИТАНИЯ РОДИТЕЛЕЙ

В статье рассматриваются основные психолого-педагогические концепции учебно-теоретической модели воспитания родителей, выделены ведущие положения (воспитание необходимых для семейной жизни навыков взаимоотношений между родителями и детьми), лежащие в основе учебно-теоретической модели воспитания родителей. Сформулированы основная цель и задачи родительского воспитания по учебно-теоретической модели, связанные с углублением родителями своих педагогических знаний.

Ключевые слова: семья, воспитание родителей, педагогическое образование родителей.

Hamotska J.O.

BASIC PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONCEPTS OF PARENTS' TRAINING EDUCATIONAL AND THEORETICAL MODEL

According to the analysis of psychological-pedagogical literature, basic psychological and pedagogical concepts of parents' training educational and theoretical model are covered in this article. The author distinguishes the leading positions (education, necessary for family life skills between parents and children), which are basical in parents' training educational and theoretical model. The primary goal and the parents' training tasks of educational theoretical model connected with parents' deepening of their pedagogical knowledge are formulated.

Key words: family, parents' training, parents' pedagogical education.